

Мотря-Марія Мілянич
Нью-Йорк, США

АТАНАС МІЛЯНИЧ З ПЕРСПЕКТИВИ XXI СТОЛІТТЯ

Розвідка присвячена життю та діяльності визначного громадського та пластового діяча, економіста та інженера за фахом – Атанаса Мілянича. В статті розкриті погляди А. Мілянича на завдання, роль та перспективи українців за кордоном. Дане дослідження не лише віддає пошану цій непересічній постаті, але й наводить на роздуми про роль діаспори в історії сучасної України.

Ключові слова: А. Мілянич, українська діаспора, Пласт, цілі та завдання українських емігрантів.

This survey is devoted to the prominent social and Plast figure, economist and engineer Atanas Milianych, his life and activity. Author reveals A. Milianych's views on targets, role and prospects of Ukrainian diaspora. Not only this article honours this outstanding person, also it suggests ideas about the role of Diaspora in modern Ukraine's history.

Key words: A. Milianych, Ukrainian Diaspora, Plast, Ukrainian emigres' tasks and goals.

Міжнародна наукова конференція, присвячена українській діаспорі, дає нагоду глибше її запізнати, застановитися над діяпазоном її досягнень, і з того витягнути висновки та продискутувати подальший хід розвою на поселеннях. Це нагода віддати пошану до нашої минувшини та до людей, які сприяли вкладові діаспори до державної незалежності, включно з моїм батьком Атанасом Михайлом Міляничем – інженером за фахом, а заразом економістом та видатним громадським і пластовим діячем.

Якраз цього року в березні минуло 60 років, як Атанас Мілянич, на 46 році життя, виголосив доповідь на Першому Пластовому Конгресі в Ашаффенбурзі в 1948 р. Конгрес, в якому взяли також участь запрошені чільні громадяни зі всіх галузей суспільства, проводився під гаслом «У дальшу мандрівку до великої мети» та «...підготовляв пластовий провід і молодь до «дальшої мандрівки» – до еміграції до різних країн світу на поселення. Очевидно, що для успішної мандрівки, не тільки треба йти, як в пластовій пісні зазначено «зі співом веселим, бадьорим», але треба мати відповідний виряд (тобто спорядження). Инж. Мілянич, як господарський референт Головної Пластової Старшини, представив присутнім теоретичний і практич-

ний «матеріально-господарський виряд».

Але на одну мить повернемося думками назад до 1948 року, щоб краще збагнути і відчувати те, то інж. Міляннич говорив. У 1948 р. український народ на рідних землях був даліше в невідрадній ситуації – в «соборній неволі», харчовій кризі та в «буйній» економічній експлуатації. В еміграційних «діпівських» таборах (displaced persons (DP) або в таборах переселенців) були важкі умовини, зате громадське життя просто можна було подивляти – були українські школи, творилися чи відновлялися молодечі організації, наукові товариства, зорганізовано оперний ансамбль, театр і хори, видавнича діяльність набирала сили й інше. Це був рік, де зродилася ідея «Енциклопедії Українознавства». Були з'їзди і табори – робили все, щоб дати молоді хвилини радості і віри в свої сили.

Це все діялося мимо того, що харчувалися за картками, що грошева виміна на «дойче марк» не набагато збагатила майже неіснуючий бюджет «діпіста». Центральне Представництво Українців Емігрантів (ЦПУЕ) не затверджували офіційно через репатріацію, яка майже закінчилася в 1948 р. Був також і берлінський коридор, що висвітлював труднощі, які аліанти мали, щоб відстояти і забезпечити клаптик Берліну.

Прийшлося також поза межами України цінити добуте та святкувати 30-ліття проголошення 4-го універсалу і з тим суверенності Українських земель, та черпати з того силу, перевірити дотеперішнє і намітити шлях і ціль на майбутнє.

Багато переживань перепліталися зі сьогоденням Атанаса Міляннича, і цей досвід і його поміркований погляд на майбутній розвиток подій дозволили йому висунути небуденну, на той час, теорію. Він виходив зі становища (цитую із уривку його доповіді, яка з'явилася згодом у журналі («Молоде Життя»), що «нас вислала наша Українська Духовна Держава – материк (звернення до акту злуки, проголошеного 22 січня 1919 р., «що український народ є «воедино» духово з'єднаним одною великою ідеєю самостійності і соборності») у світ зі завданням підбити для неї, придбати їй колонії прихильності, зрозуміння, співчуття, а то й активної допомоги, зі завданням даліше впливати по змозі на хід подій у цих колоніях зрозуміння в тому напрямі, щоб обставити зовнішній світ нашої держави такими прихильниками й корисними умовинами, щоб збройний змаг тих, що залишилися в краю, міг привести бажані висліди.

І поводитимося тому, як колоніальні висланники поводитися повинні, – гордо, самопевно, гідно і рухливо. Зуміймо бути піонера-

ми, але дбаймо, щоб ми бодай в себе самі командували, щоб ми не були матеріально залежні від тубильців, але навпаки – ми мали з них користати в заміну за нашу зарадність, підприємчивість, за наші зв'язки з іншими українцями, розкиненими по світі. За нами досвід, за нами перевага. Ми перейшли дуже скрутні часи. Ми вміємо вдовольятися скромним, малим. А при цьому ми вміємо щадити, відкладати, накопичувати засоби просто з нічого. Ми далеко від державного чужого жолоба були, але зате морально й економічно кріпшали своєю зарадністю й запопадливістю.

Не погній ми для чужинців, але сильний, творчий, самостійний, хоч прихильний і тактовний елемент, що сам «вростає в землю й обростає мохом», де стане, але і чужинцям через це тягарем не стає, тільки навпаки вносить в їх субстанцію творчі елементи.

Не бідні ми, проте, емігранти, а свідомі своїх переваг українці за кордоном. З такого поставлення справи випливають два організаційні ствердження:

1. Ми, **як українці за кордоном**, не перестанемо існувати навіть тоді, коли б уся наша т. зв. нова еміграція вернулася на Батьківщину до вільної держави. Бо щойно Українська Держава муситиме завжди мати своїх висланців за кордоном.

2. **Українцями за кордоном** є всі, що свіжо прийшли, як і ті, що є горожанами окремих держав чи навіть, ті, які вже з українських батьків вродилися поза метрополією. Іншими словами – ми уважаючи себе українцями за кордоном – підтягнули спільний знаменник під границею материка суших українців всіх часів і всякого місця народження.

З тими двома ствердженнями вирушаємо в світ. І перед нами чергуються господарські завдання:

а) заробити на себе, щоб не бути нікому тягарем, а далі, щоб могли належно втримати свою родину та добре виховати чисельних нащадків;

б) закорінівшись, стати базою, підвалиною, основною клітиною для ширшої праці в громаді, для цієї самої праці, що притаманна є висланникам-емісарам до колоній, а саме:

в) дбати про інтереси метрополії, нашої духової і для того тримати з нею постійний зв'язок. А щоб це могли належно виконувати, мусимо триматися разом, мусимо

г) організувати себе й то по всіх лініях:

1. Допомоговій;
2. Культурно-науковій;

3. Господарський (себто три ділянки громадсько-харитативні);

4. Політичний (ця остання – конечна для тих, що безпосередньо вестимуть дипломатичні чи інші заходи в користь визволення метрополії).

Організувати себе маємо спершу в границях держав, що в них перебуваємо, а згодом або й рівночасно в границях світових. Чим скоріше це зробимо, тим успішніше зможемо використати різниці тиснень в поодиноких краях і зв'язані з тим рухи повітря – вітер, щоб його спрямувати на наші вітрила чи то по лінії пропаганди, господарства, чи іншій.

Те, що тут зв'яжемо, це залишиться на постійно, з цього будемо користати і ми усі за кордоном, і наші діти й ті, що вийдуть після нас за кордони метрополії, вислані вже може справжньою Суверенною Українською Державою!»¹. Це була його теорія. Вій її додав до свого наплечника (рюкзака або заплічного мішка), бо вибирався в подальшу мандрівку, в якій уже був його здобутий у житті досвід, і постановив розглядати закономірність своєї теорії впродовж плину часу.

Він побудував цю теорію на досвіді, який зібрав раніше. Напевно на нього вплинула його приналежність до Українського Технічного Товариства у Львові (до якого вписався зараз після закінчення студій), яке спрямовувало своїх членів в український кооперативний рух². Разом з іншими колегами, які закінчили студії в Данцігській (Гданській) Політехніці, заснував у 1931 р. Кооперативу Інженерських Робіт (КІР), а в 1936 р. Промисловий Торговельний Банк «Промбанк», якого був головним директором. Це було після того (1935 р.), як він вийшов з Берези Картузької, в якій сидів один рік за його національну-визвольну діяльність. Під час німецької окупації (1942 – 1944 рр.) був керівником фінансового відділу Цукроцентралі України в Києві. У 1940 – 1941 рр. був керівником господарського, а в 1944 – 1945 рр. – фінансового відділу Українського Центрального Комітету, єдиної репрезентації українців в Генеральній Губернії в часі Другої Світової Війни.

Не завжди все йшло, як заплановано. Це були, як вже згадано, скрутні часи, і через те не раз були і досвіди «дуже неприємні, де гірко було на душі, шуміло щось під серцем і стрясало бідою».

На еміграції в Німеччині А. Мілянч працював при Центральному Представництві Української Еміграції (ЦПУЕ), як фінансовий референт, від його заснування в 1945 р. (до 1948 р.). Це представництво репрезентувало та допомагало еміграції через співпрацю з різними організаціями³. У 1948 році став керівником Центральної

Пластової Каси.

Переїхавши до США в 1950 р. працював за фахом, як будівельний інженер. Став членом Товариства Українських Інженерів (ТУІ), провадив дискусії про світове товариство інженерів, та вступив до American Civil Engineer Society.

Уже в 1952 році стає засновником і президентом кредитного кооперативу «Самопоміч» в Детройті (до 1961 р.), як також членом Ради Директорів Товариства Української Кооперації (ТУК) у США від його заснування (1957 – 1966 рр.).

Атанас Мілянч був великим прихильником мистецтва, зокрема музики. Сам дуже любив співати і тим забавляти своє оточення. У 1953 р. він допомагав диригентові незвичайного хисту Б. Пюркові в організації величавого першого концерту української симфонічної музики у виконанні детройтського симфонічного оркестру в Детройті. Це була колосальна подія. Зал був заповнений ущерть, а гучним оплескам не було кінця. У 1958 р., якраз п'ятдесят років тому, уможливив разом із іншими успішне турне Капели Бандуристів ім. Шевченка по Європі й Північній Америці, щоб запізнати повоєнний світ з красою і силою української музики та народним інструментом бандурою.

У 1953 році А. Мілянч завершив п'ять років намагань приєднання Пласту до Міжнародної Скавтської Організації, з того три останні роки внутрішньо як Діловод Зв'язків при Головні Пластовій Старшині, а зовнішньо як Міжнародний Комісар Української Скавтської Асоціації в Екзилі. Він організував з іншими провідниками скавтських організацій поневолених народів (білорусів, естонців, литовців, латвійців, поляків, росіян, угорців і югославів), які опинилися поза межами своєї батьківщини, Конференцію Скавтських Організацій в Екзилі. Таким чином Пласт стає неофіційно визнаним Міжнародним Скавтським Бюро і утримував свою незалежність та не асимілювався в існуючу скавтську організацію США чи Канади.

У другій половині 60-их років він присвячує час ідеологічному Другому Пластовому Конгресові, спершу, як голова Крайової Організаційної Комісії, а опісля, як заступник голови Комісії Конгресу. Ця комісія ствердила дві важливі рекомендації, які з'ясували потреби зберегти на місцях поселення етнічну ідентичність молоді та по тій лінії звернулася до суспільства долучитися до спільної дії для цієї мети. Усі рекомендації були видані в книжечці «Рекомендації Головної Комісії ПКД» (коротко зелена книжечка), якої А. Мілянч

був співавтором. Несподівано виринула на тому конгресі думка, що молода людина не тільки повинна зберігати свою ідентичність, але допомагати іншим етнічним групам у цьому напрямі.

За ініціативою А. Мілянич з метою дослідження життя українців у світі в 1969 р. постає науково-дослідна установа Український Соціологічний Інститут (УСІ тепер приєднаний до Наукового Товариства ім. Шевченка в США). До УСІ притягає молодих науковців, зокрема в галузях демографії і соціології. Під його головуванням відбуваються наукові конференції, у тому числі в Українському Інституті Гарвардського Університету, які представляли результати аналізу статистичних даних про українські поселення в США і у світі. Він працював над виданням книжки «Українські поселення. Довідник», що побачила світ у 1980 р., якої ціль була «подати вірні, хоч короткі, але вичерпні інформації і рівночасно показувати читачам проблематику й порядок вартостей українців в світі».

А. Мілянич має чисельну кількість публікацій. Статті стосуються різних тем, а зокрема господарських, в яких він закликав, щоб українці вважали себе господарським підметом і таким способом поширювали свій вплив у господарському житті Америки⁴. Атанас Мілянич писав, що його покоління має ясну, конкретну, вловиму ціль, яку саме може досягнути, і досягнене загосподарити, оборонити і розвинути. Він вірив глибоко, що покоління, яке прийде, буде вже вільно розбудовувати, а не боротися за власну державу, як це робило його покоління. Тоді, 60 років тому, як і сьогодні, коли ми відзначаємо 17-у річницю незалежності України, перед нами далі стоїть питання (подальша дискусія над тим), чи українці поза межами метрополії є українцями за кордоном, чи діаспорою, і які є їх завдання, чи вони лежать далі в площині допомоговій, мистецько-науковій, господарчій чи політичній.

Джерела та література:

¹ Мілянич А. Фізичний і господарський виряд / А. Мілянич // Молоде Життя. – 1948. – 1 квітня.

² Коханівський З. Українське Технічне Товариство (УТТ) / З. Коханівський // Енциклопедія Українознавства. – Мюнхен: Молоде Життя, 1980. – Т. 9. – С. 3415.

³ Фіголь А. Центральне Представництво Української Еміграції в Німеччині (ЦПУЕН, до 1953 ЦПУЕ) / А. Фіголь // Енциклопедія Українознавства. – Мюнхен: Молоде Життя, 1984. – Т. 10. – С. 3654-3655.

⁴ Мілянич А. «Мала Україна» в Нью Йорку / А. Мілянич // Свобода. – 1976. – Ч. 11 (17 січня). – С. 2, 4.